

Мельникова Ольга, Олійник Юлія. Особливості функціонування ринку онлайн-освіти у світі та в Україні. *Економічний дискурс*. 2020. Випуск 3. С. 16-27.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-3-2>

УДК 339.13.017

JEL Classification I21, I25, J24

Мельникова Ольга

канд. пед. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії, фінансів і обліку
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

E-mail: olavladmel@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8832-5763

Олійник Юлія

канд. пед. н., доцент кафедри економічної теорії, фінансів і обліку
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

E-mail: julia.alexandra.m@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2647-9166

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ОНЛАЙН-ОСВІТИ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

Анотація

Вступ. Сучасний ринок онлайн-освіти стрімко розвивається. Це пояснюється декількома аспектами: зростаючою кількістю активних користувачів інтернету та доступністю портативних пристроїв; пандемією COVID-19, що призвела до переведення навчання у дистанційну форму; зростанням загальних доходів учасників ринку та соціально-економічним розвитком сучасних країн, орієнтованих на економіку знань. Тому для підвищення ефективності подальшого розвитку цього ринку актуальним є дослідження особливостей функціонування основних елементів світового ринку онлайн-освіти та розкриття потенціалу його реалізації на національному рівні.

Методи. Дослідження побудоване на використанні діалектичного методу пізнання економічних процесів, наукових розробок і публікацій з питань формування й розвитку ринку інтернет-освіти у світі та Україні. У статті застосовано методи наукового абстрагування, аналізу і синтезу, узагальнення, структурно-функціонального, емпірико-статистичного та порівняльного аналізу тощо.

Результати. У ході дослідження було визначено сутність онлайн-навчання; розкрито особливості функціонування ринку онлайн-освіти; відзначено певні недоліки електронного навчання; проаналізовано попит на онлайн-освіту за контентом та за структурою споживачів, встановлено, що у світі більше половини усіх освітніх онлайн-послуг надається академічному сектору за напрямками, які найпростіше монетизувати – бізнес та технології; охарактеризовано світовий ринок онлайн-освіти за регіональною ознакою і проаналізовано динаміку його розвитку; розкрито особливості діяльності основних провайдерів онлайн освітніх курсів на світовому та українському ринках.

Перспективи. Перспективними напрямками дослідження ринку онлайн-освіти, які сприятимуть підвищенню ефективності його функціонування, є залучення фізичних та юридичних осіб до отримання онлайн освітніх послуг працівниками як засобу зростання продуктивності праці установ, орієнтація на розвиток адаптивної й мікроосвіти, модульність і багатоканальність інтернет-освіти, гейміфікація електронного навчання та державна підтримка ринку онлайн-освіти.

Ключові слова: онлайн-освіта, електронне навчання, масові відкриті онлайн курси (МООС), освітні онлайн-послуги, освітні платформи.

Вступ.

Онлайн-освіта може зіграти важливу роль у розвитку індустрії освіти в цілому як з боку грошей та інновацій, так і як джерело формування людського капіталу.

Високі темпи зростання попиту на електронне навчання обумовлені декількома чинниками. По-перше, зростаючою популярністю інтернету і великою кількістю активних користувачів, доступністю портативних пристроїв, що дає змогу здобувачам долучатися до навчальних ресурсів із віддалених місць.

Так, сьогодні у світі близько 4,5 млрд. чоловік користуються інтернетом, при цьому 92% з них підключаються через мобільні пристрої. В Україні 71% населення є регулярними користувачами інтернетом, серед яких 66% мають доступ зі смартфона і 40% – із власного ноутбука. [5]

По-друге, пандемія коронавірусу (COVID-19), що триває, призвела до тимчасового закриття навчальних закладів, переведення бізнесу в онлайн, обмеження спілкування викладачів із учнями, що в свою чергу, привернуло увагу більшості громадян та роботодавців до віртуального досвіду навчання.

По-третє, онлайн-освіта має вагомий вплив на економічний розвиток країни: електронне навчання сприяє підвищенню рівня грамотності учасників суспільного виробництва, збільшенню продуктивності праці робітників, зростанню доходів учасників такого навчального процесу, забезпеченню соціальної рівності та економічної мобільності населення, задоволенню потреб мінливого ринку праці у фахівця, впровадженню сучасних технологій та розвитку НТП.

Сучасний світовий ринок онлайн-освіти швидко розвивається. Розмір ринку електронного навчання у 2019 році перевищив 200 млрд. доларів та, відповідно до нового звітного дослідження Global Market Insights, до 2026 р. очікується його зростання до 375 млрд. дол. [14] Тому досить актуальним є дослідження особливостей функціонування основних елементів світового ринку онлайн-освіти та розкриття потенціалу його реалізації на національному рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Оскільки ринок онлайн-освіти є досить молодим, то комплексних ґрунтовних досліджень з цього питання ще недостатньо. Окремі елементи цього ринку були об'єктом дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. Так Ю. Мелков [3], Л. Ноздріна [4], О. Самойленко [8], К. Січкаренко [9], S. Cordiner [10] досліджували особливості функціонування масових відкритих онлайн курсів (МВОК). Dhawal Shah [11], Preeti Wadhvani, Saloni Gankar [14] аналізують структуру та основні показники світового ринку онлайн-освіти. І. Примаченко [7], О. Соколов [6] визначають особливості функціонування національного ринку електронного навчання.

Мета.

Метою дослідження є визначення основних елементів і умов розвитку світового ринку електронного навчання та аналіз сучасного національного ринку інтернет-освіти.

Методологія дослідження.

Робота побудована на використанні діалектичного методу пізнання економічних процесів, наукових розробок і публікацій з питань формування й розвитку ринку інтернет-освіти у світі та Україні. У ході дослідження застосовано методи наукового абстрагування, аналізу і синтезу, узагальнення, структурно-функціонального, емпірико-статистичного та порівняльного аналізу тощо.

Результати.

Онлайн-освіта є порівняно молодого галуззю, стрімке зростання якої почалося в 2011-2012 роках. Незважаючи на затяжний старт, онлайн-освіта моментально стала популярною, а ринок електронного навчання привернув безліч інвесторів. У 2019 році загальна сума інвестицій в Edtech (розвиток технологічних рішень для освіти) досягла 18,66 млрд дол., що на 14,2% більше, в

порівнянні до 2018 року. Найбільша частка припадає на США (42,9%) і Китай (21,4%) [6].

Онлайн-освіта є інноваційною формою виробництва освітніх послуг, що здійснюється з використанням ресурсів та технологій глобальної мережі Інтернет. Це спосіб навчання, в якому здобувачі одержують інформацію через Інтернет і можуть отримати доступ до неї через оцифровані платформи, такі як комп'ютери, ноутбуки чи смартфони. Вона може бути спрямована на професійну підготовку і перепідготовку; підвищення кваліфікації; підготовку з окремих предметів; поглиблене вивчення тем, розділів дисциплін навчального плану; додаткову освіту за інтересами.

Передумовами становлення ринку інтернет-освіти є технологічні, соціальні та економічні фактори. *Технологічні* фактори – це новітні засоби та технології навчання, такі як електронні посібники, презентації лекцій, інтерактивні дошки, комп'ютерні тестування, різного роду веб-сервіси. До *соціальних* факторів відносять вимогу суспільства в новій якості освітніх послуг. Сутність *економічних* факторів становлення онлайн-освіти полягає в тому, що освіта завжди вносила значний вклад у розвиток національної економіки.

Основними чинниками, що стимулюють зростання ринку онлайн-освіти, є зростаючий попит на освіту різних категорій громадян, стимулююча державна політика та пандемія COVID-19, яка змусила людей пристосовуватися до діяльності в умовах ізоляції або обмеженості у пересуванні.

Серед характерних особливостей функціонування ринку онлайн-освіти відзначимо наступні:

– *Гнучкість*. Ті, хто навчається, займаються у зручний для себе час, в зручному місці і в зручному темпі. Кожен може вчитися стільки, скільки йому особисто необхідно для освоєння курсу дисципліни і отримання необхідних знань за обраним напрямом.

– *Модульність*. В основу програм електронного навчання закладається модульний принцип. Кожний окремих навчальний курс, який засвоєний здобувачем, адекватний за змістом певній предметній області. Це дозволяє з набору незалежних навчальних курсів формувати навчальний план, що відповідає індивідуальним або груповим потребам.

– *Паралельність*. Навчання може проводитися при поєднанні основної професійної діяльності з навчанням, тобто «Без відриву від виробництва».

– *Віддаленість*. Відстань від місця знаходження того, хто навчається, до освітньої установи (за умови якісної роботи зв'язку) не є перешкодою для ефективного освітнього процесу.

– *Асинхронність*. В процесі навчання той, хто навчає, і той, кого навчають, працюють за зручним для кожного розкладом.

– *Охоплення*. Цю особливість іноді називають також «масовістю». Кількість учнів не є критичним параметром. Кожний бажаючий, який має відповідну підготовку та певні можливості, може отримати освітні послуги через мережу Інтернет.

– *Рентабельність*. Під цією особливістю мається на увазі економічна ефективність інтернет-освіти. При навчанні онлайн скорочуються витрати як виробників освітніх послуг (витрати, пов'язані з обслуговуванням адміністративних будівель; витрати на заробітну плату за рахунок передачі деяких освітніх видів діяльності комп'ютерам; витрати на організацію та проведення занять); так і споживачів – непрямі витрати на освіту (проїзд, харчування, проживання). Тому вартість онлайн-курсів зазвичай є нижчою, ніж у класичних університетах.

– *Нові інформаційні технології*. При інтернет-навчанні використовуються всі види інформаційних технологій, але переважають нові інформаційні технології, засобами яких є комп'ютери, комп'ютерні мережі, мультимедіа системи, соціальні мережі і т.д.

– *Соціальність*. Онлайн-освіта певною мірою знімає соціальну напруженість, забезпечуючи рівну можливість отримання освіти незалежно від місця проживання і матеріальних умов. Також даний вид виробництва освітніх послуг, маючи певні безкоштовні онлайн-курси, дозволяє підвищувати соціальну активність громадян, підвищує їх освітній рівень.

– *Інтернаціональність*. Інтернет-освіта забезпечує зручну можливість експорту та імпорту освітніх послуг.

– *Диверсифікація фінансування освітньої діяльності* – інтернет-освіта може надаватися як

безкоштовно для учнів (за рахунок грантових та соціальних проектів), так і платно. На даний момент існують такі способи монетизації проектів онлайн-освіти: 1) продаж програми з набору курсів (Uniweb, Eduson) – в середньому 200-500 дол. за кожен; 2) продаж ролика (Besmart) – в середньому до 10 дол.; 3) продаж курсу (Web.University, Udemy) – в середньому до 100 дол.; 4) продаж підписки на період (Нетологія, ЯКласс, LinguoLeo) – від 20 дол. на місяць; 5) продаж сертифікатів при безкоштовному наданні курсу (Couseira) – в середньому 60 дол.; 6) продаж додаткових послуг – консультації, перевірка завдань та ін. (Earlydays) – в середньому 100-300 дол.; 7) продаж даних відвідувачів рекламодавцям для таргетованої реклами (ResearchGate); 8) обробка аналітики завантаженого контенту і добірка необхідних досліджень за окрему плату (Academia.edu); 9) надання додаткових платних сервісів, наприклад, сховища матеріалів та організації дискусійних майданчиків для вузів (Mendeley); 10) організація навчальної, рекрутингової і PR-площадки для компанії (Udacity); 11) краудфандинговий збір, наприклад, на платформі «Спільнокошт» та ін. [9].

– *Економія масштабу*. Реалізація можливостей економіки масштабу за рахунок повторного використання матеріалів та їх поширення.

Перераховані особливості ринку онлайн-освіти визначають його переваги над іншими формами отримання освіти, але, одночасно пред'являючи певні специфічні вимоги як до викладача, так і до слухача, ні в якому разі не полегшуючи, а часом збільшуючи трудовитрати і того і іншого. Також спостерігаються ще певні недоліки ринку електронної освіти:

– низький відсоток споживачів, що сприйняли освітню послугу у повному обсязі. Кількість здобувачів, що закінчили повний онлайн-курс навчання, особливо, якщо він є безкоштовним становить лише біля 15%. Для платних освітніх онлайн-платформ властивий показник у 45%;

– можливі складнощі у наданні онлайн освітньої послуги, створення необхідних умов для отримання інформації споживачами (якісний інтернет-зв'язок, програмне забезпечення технічних засобів);

– складність у контролі якості освітніх онлайн-курсів (деякі курси мають недостатню якість як з наповнення, так і з технічної підготовки), а також складнощі об'єктивної оцінки знань студентів;

– переважання на ринку онлайн-освіти англійських курсів, що є певним бар'єром для споживачів із країн, які розвиваються, або слаборозвинених країн;

– не завжди можливий прямиий взаємозв'язок між постачальником освітньої послуги онлайн (наприклад, викладачем) та її здобувачем.

Основний продукт освітніх платформ – це контент. Існує кілька можливих способів його виробництва: 1) показ готового контенту, цим займаються такі агрегатори, як Uchinovoe, UniverTV та інші; 2) адаптація чужого контенту, наприклад, Lendwings переводить популярні курси з американських майданчиків Udemy; 3) застосування користувацького контенту, наприклад, записи вебінарів Zillion; 4) власне виробництво: Eduson, Універсаріум, Web.University і ряд інших [9]. У 2019 році сегмент постачальників змісту навчання становив близько 60% ринку електронного навчання, надаючи контент на різноманітні теми, співпрацюючи з експертами по домену, які допомагають їм розробляти контент. Серед основних контент-провайдерів на світовому ринку можна визначити SweetRush, Kineo, Infopro Learning та AllenComm [14].

Аналіз попиту на освітні онлайн-курси та програми підготовки у 2019 р. показав, що найвищим є попит на контент, який найпростіше монетизувати: бізнес та технології (майже 40% усіх здобувачів освіти в онлайн-форматі навчалися за цими напрямками) (рис. 1).

Аналізуючи попит на електронне навчання за структурою споживачів, відзначимо, що можна виділити три основні сектори здобувачів онлайн-освіти:

1) академічний сектор, який включає у себе дошкільну та шкільну підготовку дітей, вищу освіту та професійне навчання. У цій групі споживачів фінансування та ініціатива щодо отримання певних компетенцій виходить від самих здобувачів або їх батьків.

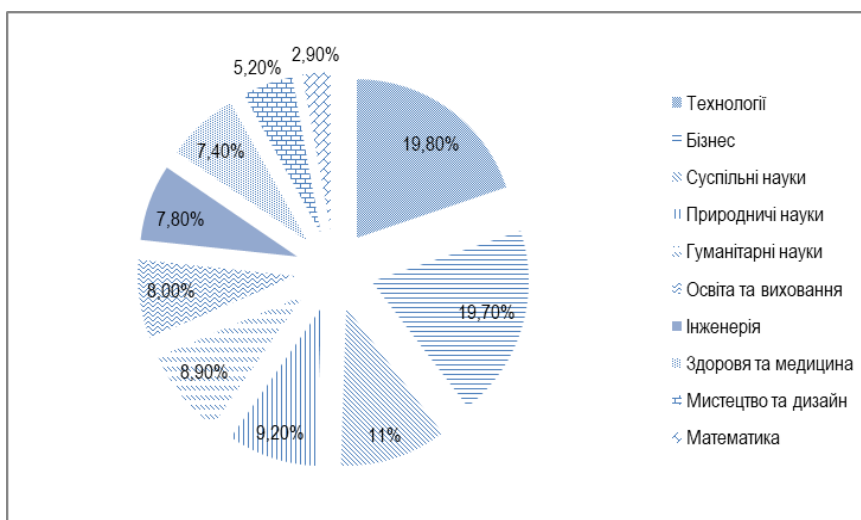

Рис. 1. Попит на онлайн-освіту за напрямками підготовки*

*Джерело: складено авторами на підставі [11].

2) корпоративний сектор використовує послуги електронного навчання для навчання своїх працівників. При цьому попит на освітні онлайн-курси від малих та середніх фірм суттєво відрізняється від запитів великих підприємств. Так, перші використовують для навчання свого персоналу вже розроблені онлайн-курси. Великі підприємства, маючи значні фінансові ресурси та інвестиції, можуть замовити розробку певних курсів або програм з підготовки свого персоналу за декількома напрямками або процесами.

3) державний сектор включає організації, асоціації та установи, що належать до урядових структур, де технології електронного навчання використовуються для навчання або підвищення кваліфікації держслужбовців.

Сьогодні у світі більше половини усіх освітніх онлайн-послуг надається академічному сектору, зокрема школярам (26,1%) та студентам (23,4%). При цьому все більше інтересу до підготовки свого персоналу пред'являють підприємства, за 2017 р. доходи за рахунок надання освітніх онлайн-послуг корпораціям та фірмам зросли на 7,5%, і становили 59355,7 млн дол. [14]. Попит на онлайн-освіту з боку кінцевого споживача відображений у табл. 1.

Таблиця 1. Сегментація ринку онлайн-освіти за споживачем у 2017 р.*

Сектори споживання онлайн-освіти	Доля на ринку, %	Доходи від надання освітніх послуг онлайн, млн дол
Академічний, у т.ч.	57	101951,3
шкільна освіта	26,1	46664,2
вища освіта	23,4	41907,4
професійна освіта	7,5	13379,7
Корпоративний, у т.ч.	33,2	59355,7
малий бізнес	12,5	22375,4
великі підприємства	20,7	36980,3
Державний	9,8	17586,6

*Джерело: складено авторами на підставі [14].

Світовий ринок онлайн-освіти доречно охарактеризувати за регіональною ознакою – ринки електронного навчання Північної Америки, Європи, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Близького Сходу і Африки та латинських країн. Світовим лідером як за обсягами доходів, так і за тенденціями

розвитку є ринок електронної освіти США. Саме він визначає глобальні тренди розвитку ринку онлайн-освіти в усьому світі. Таке домінування обумовлене розвиненістю в цій країні системи інтернет-освіти, високим попитом академічного сектору онлайн-освіти, ініціативами уряду з просування електронного навчання. Так, наприклад, за 2015 р. в американські стартапи, пов'язані з цифровізацією дошкільної та загальної середньої освіти, було вкладено 741 млн. дол. [13].

Азіатсько-Тихоокеанський регіон є найбільш швидкозростаючим регіоном, на його частку припадає більше 50% темпів зростання загального ринку, де основний вклад вносить Китай, що цілком очікувано – так як в даній країні висока чисельність населення, яке потребує недорогої, доступної і ефективної освіти, якою і є інтернет-навчання. Також високі темпи зростання попиту на електронне навчання в цьому регіоні пояснюються значними інвестиціям в IT-інфраструктуру і розширення використання смартфонів для онлайн-послуг. У 2016 р. 62% всіх інвестицій китайського EdTech припадало на підприємства в сфері дошкільної та загальної освіти [12].

Згідно з дослідженням, проведеним KPMG India і Google система онлайн-освіти в Індії у даний час оцінюється в 247 млн. доларів США в середньому з 1,6 мільйона користувачів; очікується, що до 2021 року вона зросте до 1,96 млрд. доларів США, а кількість користувачів досягне 9,6 млн. За даними KPMG India і Google, основними рушійними силами онлайн-освіти в Індії є: а) феноменальне зростання Інтернету та користувачів смартфонів (майже 500 мільйонів); б) низька вартість онлайн-навчання; в) політика уряду щодо цифрових технологій – шкільні книги та початкові посібники у цифровому вигляді, підключення усіх шкіл до ширококутового і безкоштовного Wi-Fi та ін.; г) зростання попиту з боку працюючих фахівців і осіб, які шукають роботу, на безперервну освіту. Основною освітньою інтернет-платформою в Індії є SWAYAM, на якій представлено біля 1000 онлайн-курсів, та послугами якої щорічно користуються понад 10 мільйонів здобувачів [11; 13].

Проблемами для електронного навчання на Близькому Сході є низький рівень поширення інтернету, низька громадська оцінка онлайн-навчання і відсутність онлайн-сховищ на арабській мові. Основними ініціативами з просування інтернет-освіти в Саудівській Аравії є співпраця із закладами вищої освіти, поліпшення стандартів якості та розробка правил і положень, що регулюють електронне навчання.

Відображаючи глобальні тенденції, в останні роки спостерігалось різке зростання онлайн-освіти з відкритим доступом в Австралії і Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Для забезпечення популярності і прийняття онлайн-курсів в Австралії важливим є: а) мотивація студентів, оскільки вони повинні працювати в умовах усе більш цифрової та глобальної економіки; б) необхідність безперервного навчання в мінливій економічній дійсності; в) переваги самонавчання; г) визнання мережевих сертифікатів регулюючими органами; д) можливість перехресного прийняття кредитів за навчання в режимі офлайн і онлайн [2].

Динаміка сучасного світового ринку послуг інтернет-освіти свідчить про зменшення доли сегменту Північної Америки (з 59% у 2013 р. до 40,4% у 2017 р.), та збільшення доли Європи та Азіатських країн (у 2017 р. їх доля на світовому ринку становила 38% та 16,5%, відповідно). Це можна пояснити зменшенням ролі англійських сервісів, які орієнтовані в першу чергу на аудиторію Північної Америки, і на міжнародну англійську аудиторію, та появою і поширенням платформ, які орієнтовані на потреби власних країн.

Ключовими гравцями на ринку онлайн-освіти є Lynda.Com (США), Pearson PLC (Лондон), McGraw-Hill Education (США), Blackboard Inc. (США), Aptara Inc. (США), Adobe Systems Inc. (США), Docebo (Торонто), Edmodo (США), PowerSchool Group LLC (США), Tata Interactive Systems (Індія), K12 Inc. (США), Udacity, Inc. (США) і Classteacher Learning Systems (Індія) [12].

Найпопулярнішими провайдером онлайн-освіти у світі є американські платформи Coursera, edX і Udacity, а також британська FutureLearn. Провідними українськими освітніми онлайн-платформами є Prometheus, EdEra та ВУМ online. Основні показники їх діяльності відображені у табл. 2.

Таблиця 2. Основні провайдери онлайн освітніх курсів на світовому та українському ринках у 2019 р.*

Постачальник	Кількість слухачів	Кількість курсів	Вартість
<i>Світові лідери</i>			
Coursera	45 млн	3800	безкоштовно окремі онлайн-курси, від 39 до 79 дол. за курси з отриманням сертифікату, 400 дол. на рік за одного працівника для підприємств, від 15 тис. дол. до 30 тис. дол. за програми курсів з подальшим отриманням освітнього ступеня
edX	24 млн	2640	безкоштовно за обмежений доступ, сертифікати за повний доступ, або сплата онлайн-програм, за які слухачі отримують освітні ступені (залежно від курсу та університету від 9920 дол. до 25 тис. дол)
Udacity	11,5 млн	200	7 безкоштовних курсів, інші курси за підпискою – 399 \$ на місяць
FutureLearn	10 млн	883	безкоштовно окремі онлайн-курси, індивідуальні сертифікати від 200 дол., від 9250 фунт. до 19300 фунт. за програми курсів з подальшим отриманням освітнього ступеня
<i>Українські лідери</i>			
Prometheus	1,25 млн	120	безкоштовно, з липня 2020 р. запроваджуються 3 платних курсів вартістю від 1000 грн
EdEra	н/д	54	безкоштовно
BYM online	77, 23 тис.	67	безкоштовно

*Джерело: складено авторами на підставі [1; 3; 7; 11].

Coursera пропонує своїм слухачам сотні безкоштовних онлайн-курсів з різних дисциплін, у разі успішного закінчення яких користувач отримує сертифікат про проходження курсу. Coursera співпрацює з університетами з різних країн світу для викладання курсів цих навчальних закладів онлайн. Курси є безкоштовними, але для тих, хто хоче отримати сертифікат із персональною верифікацією, передбачені платні сертифікати з окремих курсів. Крім певних предметів, розрахованих на 4-6 тижнів навчання, Coursera відрізняється наявністю також «спеціалізацій» – наборів з декількох курсів, що нагадують вже невелику навчальну програму в рамках тієї чи іншої спеціальності і розрахованих на 4-6 місяців. Як правило, на безоплатній основі доступна лише частина матеріалів: як вільний слухач («audit option») можна вивчати курс, але не вдасться отримати ні свідоцтва про його завершення, ні оцінок за частину тестів.

Платформа також пропонує отримання університетських ступенів: за кілька років навчання можна отримати диплом магістра солідного навчального закладу, переважно в галузі економіки чи комп'ютерних наук. Наприклад, термін вивчення останньої зі згаданих спеціальностей в університеті Лондона складає 6 років, що включає 23 модулі і вартує від 10 до 15 тис. фунтів в залежності від локалізації студента (бо деякі з модулів вимагають для свого завершення письмового та особистого іспиту, здати який можна в британських центрах по всьому світу). Більшість курсів є багатомовними [3].

За період свого становлення ця платформа застосовувала різні шляхи монетизації власних послуг: від сертифікації, підбору персоналу для бізнесу із кращих своїх працівників, співпраці із університетами, доплати за підтримку онлайн-курсу менторами до введення щомісячної оплати за користування курсами, зокрема для бізнес-сектору. Корпоративний навчальний продукт цієї платформи називається Coursera for Business. Зараз він має 2000 клієнтів-підприємств та вартує 400 доларів на рік на одного співробітника і включає повний доступ до близько 3300 курсів. За загальними підрахунками дохід Coursera за 2018 рік становив близько 140 мільйонів доларів. У 2019 р. вартість Coursera становила більше 1 мільярда доларів [11].

EdX – спільний проект Масачусетського технологічного та Гарвардського університетів. Більше 200 закладів вищої освіти зі всього світу виявили бажання співпрацювати з проектом і надають свої матеріали. Напрями освітніх курсів дуже різноманітні. На першому місці – комп'ютерні

науки; на другому – бізнес і менеджмент, на третьому – соціальні науки. Деякі онлайн-курси EdX, зокрема і найбільш популярний CS50's Introduction to Computer Science, є частиною різних освітніх професійних сертифікатів. Інструктори edX – Абхіджіт Банерджі та Естер Дуфло у 2019 р. отримали Нобелівську премію з економіки за дослідження у справі боротьби з бідністю. На даній платформі ними розроблений курс «MicroMasters in Data, Economics, and Development Policy». Дуфло також є інструктором у галузі статистики та даних MicroMasters.

Більшість курсів Udacity – технічної спрямованості. Крім простих курсів Udacity посилено просуває програми-набори – «Nanodegrees»: розраховані на кілька місяців і на самих серйозних користувачів, вони навчають ряду актуальних в сучасній індустрії навичок, надають можливість працевлаштування онлайн-випускників в провідні IT-компанії світу. В середньому курс триває 2-4 місяці, а щотижня на нього треба витратити орієнтовно 6-10 годин на навчання. Також на цій платформі запроваджено спільно із партнерами чотири стипендіальні програми – Data Science (за участю Bertelsmann), Secure & Private AI (за партнерства Facebook), DeepRacer (з Amazon Web Services) та Edge AI (спільно із Intel) [11].

FutureLearn пропонує курси як свого рідного британського Open University, так і півтори сотні інших закладів Великобританії та ін. країн, виключно англійською мовою. В асортименті представлені так звані «короткі курси» тривалістю в 2-6 тижнів; з наборів таких курсів складені «програми» і «ступені», які передбачають отримання по завершенню навчання відповідного документа. Пропонуються три типи програм: 1) 12 програм, які можуть надати слухачу кредит на здобуття наукового ступеня у відповідному університеті; 2) 15 програм з нагородою FutureLearn як доказ вашого досягнення; 3) 5 програм з професійною акредитацією (наприклад, професійний сертифікат Нью-Йоркського інституту фінансів).

В Україні активне введення онлайн-курсів розпочалося у квітні 2014 року, коли була створена незалежна організація MOOCology, метою якої було і є поширення культури онлайн-освіти в Україні та впровадження передових навчальних практик змішаного навчання (blended learning). MOOCology – перша в Україні освітня платформа, заснована на концепції «blended learning» («змішана освіта»), ключовою особливістю якої є інтеграція онлайн та офлайн форм навчання.

Онлайн курси від найкращих університетів світу адаптуються командою MOOCology для української аудиторії. Для кожного курсу вибираються ментори – фахівці в певних сферах, які допомагають студентам освоїти і закріпити теоретичні навички, що значно підвищує ефективність засвоєння теоретичного матеріалу. MOOCology вже успішно провели 5 курсів, названих «хабами», серед яких «Введення в інтерактивне програмування на мові Python», «Лідерство та емоційний інтелект», «Нові моделі бізнесу в суспільстві» та ін. В середньому вартість курсу з 10 занять становила близько 2000 тис. гривень, при цьому існує гнучка система знижок і поетапної оплати для студентів і компаній [4, с. 82].

Наступним проектом став Prometheus, який у жовтні 2014 року створили І. Примаченко та О. Молчановський. Це інноваційна платформа, створена як безкоштовний громадський проект масових відкритих онлайн курсів, яка пропонує освітні програми від провідних українських ВНЗ – КПІ, Київського національного університету Шевченка і Києво-Могилянської академії. Структура курсів є класичною для MOOC платформи – відео-лекції, інтерактивні тестові завдання, обговорення питань на онлайн форумах. Prometheus – найбільший на сьогодні освітній портал, що пропонує різноманітні курси університетського рівня з підприємництва, аналізу даних, основ програмування, громадянської освіти, підготовки до ЗНО та підвищення кваліфікації викладачів. Основною метою цієї платформи є фундаментальна реформа української освіти. На базі курсів Prometheus розгорнули навчання ProZorro, НАЗК та Державна служба зайнятості [7].

Ще одним суттєвим суб'єктом ринку онлайн-освіти в Україні є Educational Era (EdEra) – студія онлайн-освіти, що створює електронні курси, спецпроекти, інтерактивні підручники та освітні блоги. На цій платформі представлено понад 50 онлайн-курсів зі шкільної (для школярів та вчителів), професійної (для професіоналів соціального сектору), громадянської та корпоративної

(для бізнесу) освіти. Метою даного освітнього проекту є формування якісної та доступної освіти, що представлена у глобальному просторі.

Особливістю EdEra є наявність інтерактивної освітньої літератури, що складається з ілюстрованих текстів з інтегрованими відео та тестами для перевірки здобутих знань, які дозволяють поєднати різні методи сприйняття інформації і підвищити ефективність навчання. Дана платформа певний час співпрацювала із Міністерством освіти та науки України, проте фінансування отримала не від держави, а від благодійного фонду. Взагалі, монетизація освітніх послуг даної платформи залежить здебільшого від вдячних слухачів та соціально відповідальних суб'єктів економіки.

БУМ online (Відкритий Університет Майдану) – освітня ініціатива, яка поширює ідеї і сприяє розвитку громадянського суспільства в Україні. На ній представлено онлайн-курси із розуміння світового контексту, соціального підприємництва, комунікативної та особистої ефективності, взаємодії з органами влади, формування і розвитку громад, розроблених 142 викладачами. За успішне проходження курсів цією платформою вже надано 34882 сертифікати, що становить більше 40% від усіх зареєстрованих здобувачів [1].

Статистика Preply показує, що найбільш затребуваним видом онлайн-освіти на українському ринку інтернет-освіти є дистанційне мовне навчання – 43%, особливо спілкування з носіями мов. На другому місці знаходиться шкільна програма і підготовка до іспитів – 21%. На третьому – курси професійного навчання (12%) [7]. Також пріоритетними напрямками онлайн-освіти є програми з охорони здоров'я, бізнесу та комп'ютерних наук.

Платних освітніх онлайн-курсів на українському ринку інтернет-навчання значно більше, проте, ціна за освітні послуги є нижчою, ніж у навчальних закладах. В Україні вартість у приватних дистанційних школах становить від 750 до 3000 грн./міс., онлайн-курси можна опанувати від 240 грн. за курс. При цьому на вартість електронних освітніх послуг впливає кількість занять або тем (чим більше, тим дорожче); елітарність закладу освіти; престижність курсів; країна навчання (найбільш дорогими країнами для отримання онлайн-освіти є Велика Британія, США, Німеччина, Канада, Франція); успішність проходження навчання (при високих показниках академічної успішності та особистих досягненнях є шанс отримати навчання або деякі курси безкоштовно).

Для ринку онлайн-освіти властиве отримання розробниками та власниками освітнього контенту «пасивного доходу», тобто заробітку, який особа отримує від власного продукту без безпосереднього залучення у виробничий процес. Витративши кошти на створення онлайн-курсу та його просування у певний період часу, власник контенту отримує дохід ще протягом тривалого періоду. Чим більш авторитетним буде автор освітнього курсу чи освітня платформа, чим актуальнішим, різноманітнішим і зрозумілим буде контент, тим більш високим буде попит та тривалішим процес споживання освітніх онлайн-послуг.

Висновки і перспективи.

Отже, за останнє десятиріччя спостерігається швидке створення та налагодження роботи великої кількості освітніх онлайн-платформ і створення масових освітніх онлайн-курсів, розвиток різних форм отримання певних компетенцій через глобальні освітні мережі. Їх можливості сприяють конструктивному процесу навчання та можуть бути гнучко підстроєні відповідно до потреб слухачів.

Розгляд динаміки розвитку основних елементів ринку онлайн-освіти дає підстави передбачити й подальше його зростання, бо електронне навчання, ґрунтуючись на досягненнях у сфері високих технологій, маючи суттєві переваги (доступність, мобільність, зручність отримання знань, вільний вибір засобу навчання, вартість, економія часу, екологічність й ін), створює зручні та доступні умови до формування освіченої людини з високим рівнем професіоналізму й сприяє підвищенню продуктивності праці. Перспективними напрямками розвитку цієї сфери національної економіки, які можуть бути розкриті у подальших дослідженнях, є залучення підприємців та юридичних осіб до онлайн-освіти своїх працівників як засобу підвищення продуктивності праці

установ, орієнтація на розвиток адаптивної й мікроосвіти, модульність і багатоканальність інтернет-освіти, гейміфікація, екологізація електронного навчання та державна підтримка ринку онлайн-освіти.

Список використаних джерел

1. ВУМ онлайн: Перша в Україні дистанційна платформа громадянської освіти. URL: <https://vumonline.ua/> (дата звернення : 27.06.2020).
2. Интернет-образование: статус, проблемы, тенденции и последствия для всего мира. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1097198X.2018.1542262> (дата звернення : 30.06.2020).
3. Мелков Ю. Цифровое образование: куда пойти учиться в интернете? URL: <https://itc.ua/articles/czifrovoe-obrazovanie-kuda-poiti-uchiitsya-v-internete/> (дата звернення : 10.07.2020).
4. Ноздріна Л. Підходи до створення МООС (досвід ЛКА). *Інформаційні технології в освіті*. 2016. №2 (27). С. 81 – 99.
5. Проникнення інтернету в Україні. URL: https://inau.ua/sites/default/files/file/1910/dani_ustanovchyh_doslidzen_iii_kvartal_2019_roku.pdf (дата звернення : 30.07.2020).
6. Ринок онлайн освіти в Україні – аналітичний огляд. URL: <https://proconsulting.ua/ua/pressroom/rynok-onlajn-obrazovaniya-v-ukraine-analiticheskij-obzor>. (дата звернення : 25.07.2020).
7. Сайт освітньої платформи Prometheus. URL: <https://prometheus.org.ua>. (дата звернення : 20.07.2020).
8. Самойленко О. МООС-платформи як інструмент інформальної освіти дорослих. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. №4 (88). С. 103 – 116.
9. Січкаренко К. Розвиток цифрових освітніх платформ та поширення цифрових компетенцій в освіті. *Ефективна економіка*. №12. 2018. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/117.pdf. (дата звернення : 30.06.2020).
10. Cordiner S. Is The Passive Income Of Online Courses As High As Everyone Says It is? URL: <https://elearningindustry.com/passive-income-of-online-courses-high-everyone-says>. (дата звернення : 28.06.2020).
11. Dhawal Shah. By The Numbers: MOOCs in 2019. URL: <https://www.classcentral.com/report/mooc-stats-2019/> (дата звернення : 27.07.2020).
12. Global Online Education Market (2018-2023) by Type, Technology, Vendor and End-User. URL: <https://www.businesswire.com/news/home/20180226006458/en/Global-Online-Education-Market-2018-2023-Type-Technology-2> (дата звернення : 30.06.2020).
13. Make Money Creating An Online Education Site. URL: <https://realpassiveincomeideas.com/make-money-online-education-site/> (дата звернення : 25.06.2020).
14. Research report by Global Market Insights, Inc. URL: <https://www.gminsights.com/pressrelease/elearning-market>. (дата звернення : 15.07.2020).

Статтю отримано: 02.08.2020 / Рецензування 15.09.2020 / Прийнято до друку: 20.09.2020

Olga Melnykova

Ph.D. (in Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor
Department of Economic Theory, Finance and Accounting
GS Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine

E-mail: olavladmel@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8832-5763

Julia Oliynyk

Ph.D. (in Pedagogy), Associate Professor
Department of Economic Theory, Finance and Accounting
GS Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine

E-mail: julia.alexandra.m@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2647-9166

FEATURES OF THE FUNCTIONING OF THE ONLINE EDUCATION MARKET IN THE WORLD AND IN UKRAINE

Abstract

Introduction. The modern online education market is developing rapidly. This is due to several aspects: the growing number of active Internet users and the availability of portable devices; the COVID-19 pandemic, which led to the transfer of education to distance learning; an increase in the total income of market participants and social and economic contribution to the economic development of countries. Therefore, in order to increase the efficiency of the further development of this market, it is important to study the peculiarities of the functioning of the main elements of the global online education market and to reveal the potential of its implementation at the national level.

Methods. The study is based on the use of the dialectical method of cognition of economic processes, scientific developments and publications on the formation and development of the Internet education market in the world and in Ukraine. The article uses methods of scientific abstraction, analysis and synthesis, generalization, structural-functional, empirical-statistical and comparative analysis, etc.

Results. The study identified the essence of online learning; the peculiarities of the functioning of the online education market are revealed; certain disadvantages of e-learning were noted; the demand for online education by content and structure of consumers is analyzed, it is established that more than half of all online educational services in the world are provided to the academic sector in the areas that are easiest to monetize – business and technology; the world market of online education is characterized on a regional basis and the dynamics of its development is analyzed; the features of the activity of the main providers of online educational courses in the global and Ukrainian markets are revealed.

Discussion. Promising areas of online education market research that will help increase the efficiency of its functioning are the involvement of individuals and legal entities to receive online educational services by employees as a means of increasing the productivity of institutions, focus on the development of adaptive and microeducation, modularity and multichannel of Internet education, gamification and state support of the online education market.

Keywords: online education, e-learning, mass open online courses (MOOC), online educational services, educational platforms.

References

1. VUM online: Persha v Ukraini dystancijna platforma gromadjanskoj osvity. Retrieved from <https://vumonline.ua/>
2. Internet-obrazovanie: status, problemy, tendencii i posledstviya dlja vsego mira. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1097198X.2018.1542262>.
3. Melkov, Ju. Cyfrovoe obrazovanie: kuda pojti uchysjsja v internete?. Retrieved from <https://itc.ua/articles/czifrovoe-obrazovanie-kuda-pojti-uchitsya-v-internete/>
4. Nozdrina L. (2016). Pidhody do stvorennja MOOC (dosvid LKA). [Approaches to the creation of MOOCs (experience of LCA)] *Informacijni tehnologii v osviti* [Information Technology in Education], 2 (27), 81–99.
5. Pronykennja internetu v Ukraini. Retrieved from https://inau.ua/sites/default/files/file/1910/dani_ustanovchyh_doslidzen_iii_kvartal_2019_roku.pdf
6. Rynok onlajn osvity v Ukraini - analitichnyj ogljad. Retrieved from <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok-onlajn-obrazovaniya-v-ukraine-analiticheskij-obzor>.
7. Sajt osvitnoi platformy Prometheus. Retrieved from <https://prometheus.org.ua>.
8. Samojlenko, O. (2019). MOOC-platformy jak instrument informal'noi' osvity doroslyh. [MOOC platforms as a tool for informal adult education]. *Pedagogichni nauky: teorija, istorija, innovacijni tehnologii* [Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies], 4 (88), 103–116.
9. Sichkarenko, K. (2018). Rozvytok cyfrovih osvitnih platform ta poshyrennja cyfrovih kompetencij v osviti [Development of digital educational platforms and dissemination of digital competencies in education]. *Efektivna ekonomika* [Efficient Economy], 12. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/117.pdf.
10. Cordiner S. Is The Passive Income Of Online Courses As High As Everyone Says It is? Retrieved from <https://elearningindustry.com/passive-income-of-online-courses-high-everyone-says>.
11. Dhawal Shah. By The Numbers: MOOCs in 2019. Retrieved from <https://www.classcentral.com/report/mooc-stats-2019/>
12. Global Online Education Market (2018-2023) by Type, Technology, Vendor and End-User. Retrieved from <https://www.businesswire.com/news/home/20180226006458/en/Global-Online-Education-Market-2018-2023-Type-Technology-2>
13. Make Money Creating An Online Education Site. Retrieved from

<https://realpassiveincomeideas.com/make-money-online-education-site/>

14. Research report by Global Market Insights, Inc. Retrieved from
<https://www.gminsights.com/pressrelease/elearning-market>

Received: 08.02.2020 / Review 09.15.2020 / Accepted 09.20.2020

